

THEODOR VÂSCĂUȚEANU — O PIERDERE TIMPURIE A GEOLOGIEI ROMÂNEȘTI (50 DE ANI DE LA MOARTE)

CONSTANTIN CIOȘCA

Răpit de o boală necruțătoare la vârsta de numai 37 de ani, Theodor Văscăuțeanu a lăsat contemporanilor imaginea unei personalități împlinite, constituind, totodată, pentru urmași un exemplu de dăruire și pasiune în muncă, devotament și dragoste de țară și popor. A avut o viață pe cât de scurtă, pe atât de intensă și bogată în fapte. S-a născut în februarie 1896, într-o familie de agricultori din comuna Bulboci — Soroca, unde a copilărit și frecventat primii ani de școală. A urmat apoi liceul (seminarul teologic) la Chișinău, după care, atras de domeniul științelor exacte, vine în primăvara anului 1918 la Universitatea din Iași unde absolvă cu distincție în 1925 Facultatea de științe naturale, secția geologie. Încă din timpul studenției a dovedit o mare pasiune pentru această ramură a științei, fapt confirmat și de lucrările elaborate. Dotat cu o capacitate cuprinzătoare și o perseverență deosebită, Theodor Văscăuțeanu s-a afirmat ca cercetător încă de pe băncile facultății. Astfel, a dat la iveală, cu doi ani înainte de obținerea licenței, un valoros studiu asupra cretacului superior de pe Nistru, în care lămurirea chestiuni mult dezbătute pînă la el.

Dovedind posibilități intelectuale deosebite se face remarcat, astfel că în noiembrie 1922, student fiind, este numit preparator la laboratorul de geologie al facultății pe care o frecventa, iar în anul 1924 promovat la treapta de asistent. Se contura astfel de timpuriu o strălucită carieră didactică a lui Theodor Văscăuțeanu. Dovada calităților sale o face și faptul că la scurt timp, respectiv în anul 1927, este numit șef de lucrări la facultatea pe care o absolvise cu numai doi ani în urmă, afirmîndu-se apoi ca un distins cadru didactic și cercetător pasionat, dornic de muncă și afirmare. În această scurtă perioadă a publicat lucrări a căror valoare a fost apreciată atât în țară cît și peste hotare.

Pentru aprofundarea cunoștințelor căpătate la universitatea ieșeană, cît și în scopul confruntării cu alte școli de reputație în domeniul geologiei, Theodor Văscăuțeanu este trimis în 1928 de către Academia Română ca bursier la Praga. Aici putea găsi un material bogat pentru determinări paleontologice. Întors din Cehoslovacia, susține în luna iunie, 1931, la Universitatea din București, sub conducerea savantului român, Ion Simionescu, teza de doctorat cu subiectul: *Formațiunile siluriene din malul românesc al Nistrului*, obținînd un strălucit succes.

A desfășurat, în continuare, o intensă activitate științifică și didactică, deși sănătatea avea să-l părăsească treptat. N-a avut norocul să se bucure pe deplin de roadele muncii sale; de acumulările și cunoștințele căpătate în facultate, în timpul doctoranturii, a observațiilor de pe teren. Pentru aceasta se cerea timp, și tocmai acest prețios element nu i-a mai ajuns lui Theodor Văscăuțeanu. S-a stins din viață la 18 septembrie 1933, în momentul cînd pășise pe drumul unor promițătoare perspective de a da țării valori științifice de care era capabil. În necrologul publicat de „Revista Adamachi” sub semnătura lui N. Macarovici se arătau următoarele despre defunct: „Tordeauna modest, manierat, prietenos, en-

tuziaș, cercetător de elită, de o sănătate nu prea strălucită, a închinat anii cei mai frumoși ai vieții unei științe care cerea multe eforturi fizice pe lângă cele intelectuale. Și-a făcut din știință un ideal spre care a pășit cu tărie, fără a ține seama de grelele nevoi și lipsuri (materiale ce i-au ieșit în cale). Aceleleași triste întâmplări, ziarul „Opinia” din Iași i-a consacrat articolul intitulat: *Moartea unui tânăr savant ieșean*¹, semnat de prof. univ. const. Motaș. Autorul elogia activitatea științifică a lui Theodor Văscăuțeanu, subliniind între altele: „S-a pierdut prea de timpuriu un savant care putea aduce încă multe lucrări de valoare în geologie”. De asemenea, în paginile „Buletinului societății pentru științe naturale” era regretată pierderea tânărului savant, reliefându-se faptul că dacă ar fi mai trăit „putea să dea geologiei și mai departe lucrări de preț pe care nu prea curind se va găsi un altul să le săvârșească”.

Deși la o vîrstă a acumularilor, Theodor Văscăuțeanu a dovedit o pasiune exemplară și calități remarcabile pentru profesia aleasă. A fost unul dintre tinerii care s-a dedicat științei pînă la sacrificiu, îndurînd greutățile acelor timpuri. Viața lui de tânăr a fost cercetarea și lupta pentru progres social. În scurtă sa activitate științifică a lăsat „un mănunchi valoros de lucrări de geologie și o colecție frumoasă de paleontologie”, care se găsesc și în prezent la laboratorul unde a lucrat. De asemenea, a contribuit la dezvoltarea științei prin numeroase observații, note, recenzii etc., publicate în revistele „Natura”, „Revista Adamachi” și altele.

Studiul și preocupările științifice nu l-au sustras pe Theodor Văscăuțeanu de la frământările sociale și politice ale vremii. A fost un atent observator și necruțător critic al fenomenelor negative din societatea burgheză, remarcîndu-se ca un luptător activ pentru transformări democratice în societatea românească. În condițiile avîntului mișcării muncitorești de după primul război mondial, Iașul capătă dimensiuni noi prin contribuția sa la dezvoltarea spiritului revoluționar al clasei muncitoare din România, spirit care a dus în cele din urmă la transformarea, în mai 1921 a partidului socialist în partid comunist, și prin aceasta la conturarea unui drum precis de luptă a întregului proletariat din țara noastră.

Atras de idealurile luptei clasei muncitoare din România tânărul Văscăuțeanu se ridică în apărarea cauzei și drepturilor celor mulți și obidiți. În 1920, cu acordul secției locale a Partidului socialist, mai mulți studenți de la Universitate între care și Theodor Văscăuțeanu, au întocmit un protest contra regimului stării de asediu și abuzurilor pe care autoritățile represive le săvîrșeau împotriva maselor muncitoare. În protestul amintit, publicat în presa socialistă și democratică² se subliniau următoarele: „Apelăm la toți cei a căror inimă bate pentru umanitate, care apără pe cei exploatați și asupriți, care sincer voiesc realizarea principiilor mărețe de integritate națională. Auziți-ne glasul — se arată în încheiere — și alăturați-l și pe al nostru!”³. Răspîndirea acestui manifest a atras după sine sancționarea „vinovaților”, fiind arestați frații Derevici. Acest fapt a declanșat noi și puternice proteste ale studențimii democrat-revoluționare. Printre inițiatori, este înțîlnit iarăși Theodor Văscăuțeanu, care și-a pus primul semnătura pe unul din documentele protestatate la adresa neconținutelor abuzuri ale autorităților. Sub presiunea opiniei publice, guvernul Averescu a fost nevoit să pună în libertate pe cei arestați, prilej pentru noi manifestări revoluționare studențești. Referindu-se la aceste momente, Ipolit Derevici mărturisește următoarele: „În ziua sosirii acestora de la închisoarea din Chișinău, s-a ținut un miting la gară unde a vorbit Theodor Văscăuțeanu și Timotei Marin. Al doilea miting a avut loc la Casa Poporului din Iași, iar un al treilea miting s-a ținut la Universitatea din Iași. Aici au vorbit, din partea senatului universitar, Petre Bogdan și Traian Bratu, iar din partea Cercului studențesc din Iași au luat cuvîntul studenții Timotei Marin, Theodor Văscăuțeanu, Eliza Cebotaru, Emilia Cernăuțeanu ș.a.”⁴.

În calitate de vicepreședinte al Cercului studenților socialiști, Theodor Văscăuțeanu alături de Timotei Marin (președinte) și alții, a desfășurat o susținută activitate pentru sprijinirea studențimii sărace, a contribuit la mobilizarea tineretului universitar în lupta pentru libertăți democratice, promovînd ideile socialismului științific în rîndul acestuia, a combătut manifestările studenților extremiști de dreapta.

¹ „Opinia”, Iași, 21 sept., 1933.

² Protestul a fost difuzat și ca foaie volantă.

³ „Socialismul”, 31 mai, 1920. Vezi și M. C. Stănescu, *Depun mărturie în fața istoriei — Timotei Marin*, Ed. „Junimea”, Iași, 1977, p. 16.

⁴ Date furnizate de Ipolit Derevici (București) și Elisabeta Văscăuțeanu (Iași).

Academicianul Vasile Mîrza, membru de partid cu stagiu în ilegalitate, referindu-se la calitățile de student ale lui Theodor Văscăuțeanu, sublinia și meritele sale de luptător comunist. Iată spre exemplu cum și-l reamintește după un număr însemnat de ani: „În același timp, militază activ în mișcările studențești, ia contactul cu muncitorii din Iași, ține conferințe la Casa Poporului și la Școala sindicală din fosta stradă Langa... campania electorală din 1922 i-a permis lui Văscăuțeanu și altor tineri comuniști să colinde satele, făcînd cunoscut țăranilor programul și doctrina P.C.R.”. El însuși a candidat din partea partidului comunist pentru alegerile din Cămeră, alături de Gh. Tănase, Gh. Cristescu, Mihai Macovei, Timotei Marin, Petre Constantinescu-Iași⁵.

Revista ieșeană, „Cronica” din 18 mai 1971, număr închinat celei de a 50-a aniversări a creării P.C.R., consemnează în paginile sale despre „studențimea comunistă” în fruntea căreia se aflau Timotei Marin, Theodor Văscăuțeanu, Emilia Cernăuțeanu ș.a., aducîndu-se prin aceasta un omagiu luptei desfășurate de tineretul universitar comunist din Iași. Lucrări, bazate pe studii documentelor de arhivă îl situează, de asemenea, pe Theodor Văscăuțeanu în rîndul luptătorilor comuniști, element cu vederi înaintate, întreprinzător, energic, curajos. În articolul, *Locuri și sedii legate de activitatea P.C.R., între anii 1921—1924*, publicat de revista „Anale de istorie”, nr. 3/1975, autorii (Gh. Neacșu și Gh. Tudor) referindu-se la locurile de întîlnire ale comuniștilor ieșeni arată că „la spitalul Socola s-au ținut în repetate rînduri ședințe ale secțiunii locale a P.C.R. Iași și ale organizațiilor locale U.T.C....”. Printre cei care au participat la aceste întruniri a fost și Theodor Văscăuțeanu. Despre una dintre ele, Eliza Văscăuțeanu* își amintește că „la spitalul Socola, cu aprobarea prof. C. I. Parhon s-a ținut și o conferință a grupurilor ilegale U.T.C. în biblioteca spitalului, unde au participat Timotei Marin, Theodor Văscăuțeanu, Emilia Cernăuțeanu, Lina Uzum ș.a.”.

În cartea intitulată semnificativ, *Iași — mărturii ale luptei revoluționare*, autorii (Aurel Kerețchi, Leon Eșanu și Georgeta Tudoran) referindu-se la poziția elementelor progresiste, înaintate de la Universitatea ieșeană, față de acțiunile antimuncitorești și antidemocratice inițiate de grupurile adunate în jurul lui A. C. Cuza și Corneliu Zelea-Codreanu, subliniază faptul că numeroase cadre universitare printre care Garabet Ibrăileanu, Al. Myller, Paul Bujor, Theodor Văscăuțeanu, Petre Andrei, Radu Cernătescu, Petre Constantinescu-Iași, Iorgu Iordan ș.a., împreună cu studenții democrați au luat atitudine de condamnare a actelor brutale săvîrșite de elementele ultrareacționare împotriva studenților și profesorilor progresiști, militînd pentru instaurarea în Universitate a unui climat democratic.

Convingerile sale revoluționare, faptele și spiritul de dăruire pentru cauza îmbrățișată l-au definit pe Theodor Văscăuțeanu ca unul dintre cei mai apropiați tovarăși ai lui Timotei Marin. El s-a născut între membrii comitetului alcătuit în scopul organizării unei întruniri de protest împotriva arestării tovarășului său de idei și de luptă. După cum se știe Timotei Marin a fost arestat înainte de Congresul din mai 1921, pentru activitate revoluționară, și implicat apoi în faimosul proces anticomunist din „Dealul Spirii”. Presa vremii a comentat pe larg acest abuz al autorităților, făcînd cunoscut publicului puternicele proteste ce au avut loc împotriva arbitrarului și a detenției samavolnice a lui Timotei Marin, student eminent al Facultății de litere a Universității din Iași, militant comunist de prestigiu⁶. Ziarele de mare tiraj, „Dimineața”, și „Opinia” au consemnat că studenții ieșeni au organizat o întrunire de peste 2000 de participanți. „Condamnînd acțiunile samavolnice ale autorităților și încălcarea autonomiei universitare — se conștientizează în unul din ziarele citate — studenții Cernăuțeanu Emilia, Văscăuțeanu Theodor și alții care au luat cuvîntul, au cerut întregii studențimi de a acționa solidar cu colegii lor arestați”⁷.

Theodor Văscăuțeanu a condus grupul de uteciști de la Facultatea de științe a Universității din Iași, grup subordonat Comitetului U.T.C., pe universitate, și prin acesta organizații județene. Mai tîrziu, după ilegalizarea P.C.R. și a altor organizații revoluționare, a făcut parte din grupul intelectualilor universitari din Iași, care desfășurau activitate semi-

⁵ „Iașul socialist”, 22 febr., 1922.

* Elisabeta (Eliza) Cebotaru, căsătorită în 1922 cu Theodor Văscăuțeanu. A fost nu numai o prietenă și soție devotată, ci și o adevărată tovarășă de idei și de luptă. A activat alături de Theodor Văscăuțeanu și ceilalți revoluționari din Iași. Absolventă a Facultății de chimie de la Universitatea din Iași, Eliza Cebotaru-Văscăuțeanu a devenit cadru didactic universitar, lîcrînd mulți ani alături de academicianul Radu Cernătescu.

⁶ M. C. Stănescu, *Și lupta abia începe*, în „Magazin istoric” nr. 1, (ian.) 1972, p. 13.

⁷ „Opinia”, Iași, 31 martie, 1921.

legală comunistă, asumându-și răspunderea depozitării materialelor ilegale aparținând P.C.R. în subsolul Facultății de științe, secția geologie și chimie⁸.

Dirigenza studenților democrați în frunte cu cei comuniști, atitudinea lor curajoasă și responsabilă față de destinele învățământului universitar s-a remarcat și în împrejurările în care elementele cuzisto-șovine deveneau tot mai periculoase prin activitatea lor contra-revoluționară. Unul dintre multe exemple este și acela cînd, în anul 1921 conducătorii societăților studențești democratice, în cadrul unei reuniuni comune, au sprijinit hotărîrea justă a Senatului universitar ieșean de a exmatricula pe studentul Zelinski-Codreanu, element turbulent, viitorul conducător al mișcării legionare din țara noastră. În acest sens a fost dat publicității un comunicat în care se dezaproba purtarea antisocială a lui Codreanu și a adepților săi. Documentul era semnat din partea Cercului studenților revoluționari de către Theodor Văscăuțeanu, ca și de reprezentanți ai altor organizații studențești progresiste⁹.

Încercînd să pună stavilă oricăror acțiuni inițiate de elementele cuzisto-șovine tinerii militanți revoluționari din Iași și din alte centre universitare ale țării au luat hotărîrea de a convoca un congres al studenților comuniști din întreaga țară în scopul întăririi frontului studențesc democrat. În legătură cu acest fapt ziarul „Scînteia” (intellectualilor) din 17 mai 1923 publică un *Comunicat*, în care se arată următoarele: „Studențimea comunistă se consideră obligată să convoace un congres extraordinar al tuturor studenților comuniști pentru a clarifica și a readuce la normal viața universitară, tulburată de mișcările antisemite”. Totodată, în comunicat se sublinia că „studenții comuniști, conștienți de situația și de rolul lor, vor și să delimiteze nevoile economice și social-culturale ale studenților, de lozincile demagogice, dăunătoare alimentate de politicianismul meschin”. A fost constituit un Birou al Centrului general studențesc din întreaga țară. Între cei aleși și investiți cu munci de răspundere în cadrul acestui organism s-a numărat și Theodor Văscăuțeanu, îndeplinind funcția de vicepreședinte.

Temîndu-se de amploarea acestei acțiuni studențești, „în special de tentativa de asociere a acestora cu mișcarea muncitorească”, guvernul a interzis ținerea congresului amintit. Totuși, „studenții n-au dezarmat, ci au convocat Congresul reprezentanților comuniști din țară, care s-a ținut în zilele de 21—23 septembrie 1923”¹⁰.

Theodor Văscăuțeanu și-a făcut simțită prezența sa activă în coloanele presei democratice și revoluționare. El s-a numărat, alături de militanțul comunist, Gh. Tănase, printre fondatorii ziarului „Înainte”, care a apărut la Chișinău în 1922 și cu ajutorul căruia a popularizat politica P.C.R. în cadrul campaniei electorale din acel an. De asemenea, Theodor Văscăuțeanu a fost unul dintre principalii colaboratori ai ziarului „Scînteia”. Această gazetă a apărut în anul 1923 la Iași și era „publicația cercului intelectualilor și studenților marxști din Iași” (Al. Voitin). Suspendată de autorități pentru ideile înaintate ce erau promovate în paginile acesteia, „Scînteia” nu se va stinge, ea va fi purtată mai departe de o altă publicație studențească-democrată, „Ideea universitară” (București, 1925), ziar la apariția căruia a contribuit și Theodor Văscăuțeanu împreună cu numeroși militanți progresiști din rîndul tineretului intelectual ieșean. „Ideea universitară” apărea — după cum rezultă și din articolul, *Cuvînt înainte*, al primului număr — „în momentul în care parcurgem cea mai cumplită criză intelectuală — reflex al crizei generale economice și sociale de după război —, cînd xenofobia este caracteristică cea mai marcantă a acestei crize, cînd valul fascismului antisemit încearcă să întunece și să abată revendicările îndreptățite ale maselor largi populare”¹¹. Semnificativ este faptul că în primul număr al ziarului amintit a fost publicat, în pagina întâia, articolul (de fond) intitulat, *Spre un nou ideal universitar*, sub semnătura lui Theodor Văscăuțeanu. Autorul face o atentă analiză a situației generale a țării, a vieții politice de după primul război mondial, a unor stări de lucruri cu implicații și rezonanțe în învățământul universitar. Theodor Văscăuțeanu atribuia un rol deosebit formării noii generații de intelectuali, care, după opiniile sale, trebuia să-și însușească cunoștințe temeinice pentru a „asigura progresul civilizației țării”, condamnînd totodată pe acei dascăli care căutau să „mențină entuziasmul războinic în rîndurile tineretului și al maselor”. Unor asemenea politicieni autorul articolului citat le adresa cuvinte necruțătoare: „Aceștia sînt obișnuiți cu discursuri înflăcărare, care ne măresc respirația, fără să ne poie

⁸ Date oferite de Elisabeta Văscăuțeanu și Ipolit Derevici.

⁹ Apud Stelian Neagoe, *Triumful rațiunii împotriva violenței*, Ed. „Junimea”, Iași, 1977, p. 103.

¹⁰ „Cronica”, Iași, 8 mai, 1971.

¹¹ „Ideea universitară”, București, 10 dec., 1925.

în mișcare creerer“ — conchide Th. Văscăuțeanu¹². El se adresa noii generații de studenți, formată în timpul și sub influența evenimentelor de după război, cu îndemnul de a lupta pentru un nou ideal, un ideal al dreptății, libertății și progresului social. Theodor Văscăuțeanu aprecia în acest sens că trebuiau înlăturate mai întâi anomaliile lăsate de război în suferințele intelectualilor și „în al doilea rînd să vedem care sînt mijloacele de a le înlătura pentru totdeauna“. După opinia autorului, lupta trebuia dusă atît în scopul desăvîrșirii personalității intelectuale a generației lui și a celor următoare, cit și pentru înlăturarea unor „moravuri învechite, infiltrate în suferințele noastre cu sau fără voie, și care nu pot să împiedice mersul regulat al progresului individual și general“¹³.

Prin rezultatele muncii sale, cit și prin atitudine, Theodor Văscăuțeanu a dovedit un înalt patriotism. „Voim să ne pregătăm cu toții cit mai bine pentru a putea aduce cit mai mult folos țării“ — spunea el, exprimînd dorința fierbinte a studențimii cu dragoste de cîrte și de patrie. Subliniind rostul unității întregului popor român în opera de făurire a patriei moderne puternice și trainice, Theodor Văscăuțeanu aprecia, pe bună dreptate, că „România își vede hotarele întregite, dar nu poate progresa pe calea civilizației decît cu condiția înțelegerii și apropierii între toate elementele componente, fără deosebire de naționalitate și confesiune“. Aceasta nu însemna că Theodor Văscăuțeanu făcea concesii ideologiei burgheze în sensul înțelegerii între clase; aprecierea lui se referea la unitatea poporului, a maselor muncitoare în lupta pentru un stat democratic, suveran.

Între revendicările favorabile studenților cit și cadrelor didactice tinere întîlnim la Văscăuțeanu frecvent necesitatea de cărți, laboratoare spațioase înzestrate cu aparatura necesară, pentru o temeinică cultură și formație științifică, cămine pentru studenți etc. Toate acestea le revendica cu demnitate organismelor centrale și locale de stat „pentru că noi nu voim, nu putem să întindem mîna după pomană la poarta îmbogățirilor de război sau la ușile cluburilor politice“. Demnitatea sa revoluționară se baza pe cunoașterea realităților istorice, pe o conștiință înaintată, pe dragoste de patrie, de muncă și luptă pentru binele acesteia. Deși tînăr, îndemna tineretul și pe toți ceilalți la „muncă continuă și perseverență“, avînd convingerea că numai așa se putea reface țara de pe ruinele și jalea ce le lăsase războiul. Îndemna totdeauna la luptă: „trebuie să luptăm — spunea el — împotriva celor ce sfidează munca și dreptatea“.

În perioada de după 1925, Theodor Văscăuțeanu avea să fie solicitat intens pe linie profesională: activitatea științifică, efectuînd multe cercetări pe teren, pregătirea examenului de promovare ca șef de lucrări (1927), elaborarea de lucrări și comunicări de specialitate, pregătirea doctoratului în Cehoslovacia (1928—1930), apoi susținerea tezei (iunie — 1931) etc. Toate acestea l-au reținut mai mult în sfera cercetării, fără însă să se abată de la principiile sale politice revoluționare. Deși cadru didactic, cu titlul de asistent, continuă să activeze în rîndul studenților. În 1925 făcea parte din Comitetul de acțiune al Uniunii studenților independenți — organizație legală de masă creată și condusă de P.C.R.¹⁴.

Cu sănătatea serios zdruncinată, Theodor Văscăuțeanu se va apropia treptat de sfîrșitul vieții, venit mult prea devreme, spre marea pierdere a științei românești și a frontului democrat-revoluționar. La înmormîntare, „toată tinerimea universitară progresistă l-a condus la locul de veci. Discursul a fost rostit de Emilia Cernăuțeanu, iar echipa artistică a clubului muncitoresc din Iași a intonat marșuri funebre“¹⁵.

Theodor Văscăuțeanu a fost o zvicnire revoluționară, care se anunța trainică dacă firul vieții nu s-ar fi rupt la o vîrstă atît de timpurie. Chipul lui a fost schițat în lucrarea jubiliară, *Contribuții la istoria dezvoltării Universității din Iași, 1860—1960*, în care se consemnează că „a fost printre acei din Universitatea noastră de pe vremea sa, care a îmbinat munca științifică și didactică cu o intensă activitate politică democratică (comunistă), încă de cînd era student. Ca o recunoaștere a activității sale democratice și antifasciste, prin hotărîrea partidului, una din străzile orașului Iași îi poartă numele“. Rememorîndu-i faptele, academicianul Vasile Mîrza mărturisește între altele că pentru studențimea comunistă din primii ani ai constituirii P.C.R. „figura tînărului savant, dîrzul luptător comunist, Theodor Văscăuțeanu, rămîne o pildă de dăduire...“. Asemenea exemple ale înaltașilor însușesc astăzi tineretul epocii noastre în lupta pentru înflorirea și apărarea patriei socialiste.

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ Stelian Neagoe, *op. cit.*, p. 355.

¹⁵ Date furnizate de Elisabeta Văscăuțeanu și Ipolit Derevici.